

## بهبهان

### پرویز طلائیان پور، حسین مختاریان

شهرستان بهبهان در جنوب غربی استان خوزستان قرار دارد. این شهرستان از سه بخش تشکیل شده است، بخش مرکزی متشکل از شهر بهبهان و حومه و دهستان‌های دودانگه و تشان؛ بخش زیدون به مرکزیت شهر سردشت، مشتمل بر دهستان‌های سردشت، درونک؛ بخش آغاچاری. این دشت طرف شمال و شمال شرقی به استان کهگیلویه (دهدشت و لیکک)، از جنوب به بخش زیدون، از غرب به آغاچاری و شهرستان امیدیه (جایزان) و از شرق به شهرستان گچساران محدود می‌شود. در این گفتار قصد آن داریم نگاهی به پزشکی سنتی این منطقه بیاندازیم.

### داروهای گیاهی و خواص آن

**خاکشیر** برای درمان اسهال جوشانده خاکشیر مصرف می‌شود. برای گرمادگی و رفع اسهال خاکشیر را شسته همراه آب خنک می‌نوشند.

**هلیه دم کرده** برای درمان بیماری قند استفاده می‌شود.

**سربرنجاس یا بومادران** را برای تب واسهال کودک با اندکی زیره دم کرده می‌خورند.

**گل بابونه دم کرده** برای آسم و تنگی نفس استفاده می‌شود.

**پنیرک** را به اصطلاح محلی توله (tule) می‌گویند. در اواخر زمستان می‌روید و برگ‌های پهن دارد تخم آن را برای درمان سینه درد می‌جوشانند. دم کرده گل آن نیز به همان طریق برای درمان سینه‌درد مصرف می‌شود.

**ختمی دم کرده** را برای سینه درد می‌خورند. برای آسم نیز همراه با پونه دم کرده مصرف می‌شود.

**تیغنگ گیاهی** است که برگ آن اندکی تندمزه است و برای درمان دل در آن دم کرده استفاده می‌کنند.

**کلاله ذرت دم کرده** برای سینه‌درد مؤثر است.

**انگیرک (angirak)** دانه‌ای است شبیه به تمشک که آن را خشک کرده، دم کرده آن برای درمان اسهال مصرف می‌شود.

تریچه دم کرده و تخم آن ضد چربی خون و نفخ است.

**گل‌گاوزبان** را دم کرده مانند چای می‌خورند برای درمان اسهال، دل‌درد، استفراغ و اعصاب مفید است.

**گل بنفشه** را دم کرده برای سینه درد می‌خورند.

**کندر** صمغ درخچه بن است که مثل آدامس آن را می‌جویند. برای درمان بیماری قند استفاده می‌شود.

**شکر سرخ** برای درمان استفراغ مصرف می‌شود.

**عناب** تازه را خام مصرف می‌کنند و برای تصفیه خون نافع است.

**زنجبیل** را پودر کرده با قند کوبیده به همان صورت مصرف می‌شود برای درمان رماتیسم نافع است.

**عرق شاه‌تره** را برای گرمی می‌خورند و پودر آن را برای جلوگیری از گرم‌زدگی به بدن می‌زنند.

**کاسنی** در بهار می‌روید عرق آن برای تصفیه خون مفید است.

**اسپند** را برای ضد عفونی کردن دود می‌کنند.

### داروهای غیر گیاهی و خواص آن

**مومیایی** از شکاف کوه‌های مناطق مایع غلیظ و سیاه‌رنگی بیرون می‌آید شبیه قیر است. این ماده را ضماد به محل شکستگی می‌گذارند یا مقداری از آن را می‌خورند.

**گل برد (gelebard)** و یا گل سنگ این گل را جمع‌آوری کرده خشک و پودر کرده به زخم پای نوزادان می‌زنند.

**گز علی** گونه‌ای درختچه است که نوعی کرم از شیره آن استفاده کرده در آن پیله می‌کند این پیله‌ها را جمع کرده و دم می‌کنند خوردن آن برای استفراغ نافع است.

### بیماری‌های جسمی

**یرقان** خوردن ماهی کوچک نافع است. نوعی خربزه نیز، که گاهی طول آن حدود یک متر می‌رسد، موسوم به **ملبینه (malpine)** برای درمان یرقان مفید است. این برای تسریع درمان شخص باید غذاهایی همچون گوشت جوجه خروس، ماهی، شیر گاو، و لیموشیرین بخورد.

در روستای بجک برای درمان بیماری یرقان بز زرد یا سفیدی را کشته خون آن را روی سر بیمار ریخته و پوستش را به تن او می‌کنند.

**شب‌اداری** دانه درخت بن را گرم کرده به کمر بچه می‌گذارند.

رما تیسیم برگ انگور یا برگ موسوم به بید انجیر را روی دست و پای شخص می‌بندند. روش دیگر بدین صورت بوده که گرازی را کشته بلافاصله شکم حیوان را باز کرده شخص بیمار پاهایش را در شکم حیوان فرو می‌برده تا خوب شود. در روستای محمودآباد این کار با گوسفند انجام می‌دادند.

خارش کوبیده تخم شاه‌تره را با آب قاطی کرده بدن می‌مالند تا بهبود یابد.

پا درد نوعی گیاهی موسوم به لگچی (lagači) که شبیه به هندوانه بسیار کوچکی است و گیاهی دیگر موسوم به پتاره را در محل درد گذاشته علاوه بر آن محل را نیز خالکوبی می‌کنند.

گرمازدگی در روستای قلعه مدرسه روش درمان بدین صورت است که باید صبح زود به کنار رودخانه رفته لجن سیاه کف رودخانه را به بدن خود بزنند.

شب کوری در بهبهان سیاهی جگر را که به اصطلاح محلی دل گوشت گفته می‌شود روی ذغال گذاخته می‌اندازند تا کف کند، کف آن را با میله سرمه دادن به چشم می‌کشند.

اوریون را به اصطلاح محلی تلنگوشک (talangušak) گویند. برای درمان آن سیاهی تابه میراثی (قدیمی) خانه‌ای را که زن و شوهر آن با هم دخترعمو پسرعمو باشند را به صورت شخص بیمار می‌مالند و بعد صورت را چرب می‌کنند.

زخم چرکی گندم را جویده تا کاملاً نرم شود بعد آن را در تکه پارچه‌ای نهاده روی محل زخم می‌گذارند تا چرک کاملاً از زخم بیرون آید.

گوش درد پیاز را داغ کرده روی گوش می‌گذارند، یا دود سیگار در گوش فوت می‌کنند، علاوه بر آن اندکی از شیر زنی را که نوزاد دختر دارد در گوش بیمار می‌ریزند.

زخم شدن زبان دارویی موسوم به داروی دهان که از تباشیر، گل ارمنی، گل انار و کوبیده بلوط تشکیل شده روی زبان یا در محلی که دهان ناسور شده است می‌ریزند.

سوختگی گردو، پوست انار و روغن کنجد را مخلوط کرده ضماد می‌کنند.

سینه درد چهارتخمه که متشکل از تخم شربتی، سیاه‌دانه، به‌دانه، و خاکشیر است را در آب جوشانده با نبات مصرف می‌کنند علاوه بر آن انجیر را در آب گذارده آب آن را مصرف می‌کنند.

یبوست انجیر خام را ف می‌کنند.

### بیماری‌های روحی

برای ناراحتی عصبی دعایی نوشته جلوی دماغ شخص دود می‌دهند یا به پیراهن او می‌بندند و یا دعا را زیر پای او دود می‌دهند. مقداری از دعا را در آب حل کرده آب آن را به نوزاد می‌دهند. برای شخصی که

ترسیده باشد النگوی طلا را در آب انداخته، آب آن را به شخص می‌دهند. علاوه بر آن تا مدتی وی نباید ترشی ماست و غذای سرخ کرده بخورد.

### شکسته بندی

شکستگی درمان شکستگی بدین صورت است که عضو شکسته را ابتدا جا انداخته روی آن ضمادی شامل مخلوطی از تخم مرغ و آرد و نمک می‌مالند سپس چند تکه چوب دور محل شکستگی قرار داده، با پارچه می‌بندند.

کوفتگی محل کوفته شده را در آب گرم مالش داده بعد ضماد فوق را روی آن می‌مالند.

دررفتگی عضو از جا در رفته را در آب مالش داده آن را جا می‌اندازند و ضماد فوق را نیز روی آن می‌مالند. در روستای برج بمونی آقا روی عضو، پوست مرغ یا پوست دنبه می‌گذارند. در روستای محمودآباد محل را با بخار شیر داغ گرم می‌کنند.

### مشاغل در این خصوص

کسی که دارو و درمان سنتی را انجام می‌دهد اصطلاحاً حکیم می‌گویند. به دلاک اصطلاحاً خطیر (xatir) گفته می‌شود. وظیفه وی تراشیدن ریش، حجامت، کشیدن دندان و ختنه کودک است. برای درمان بعضی سردردها یا ناراحتی‌های دیگر حجامت می‌کنند. روش حجامت بدین صورت است که بین دو کتف را با وسیله مجوف که شاخ نام دارد با مکیدن در آن بالا می‌آورند سپس بلافاصله محل را تیغ می‌زنند تا خون از مویرگ‌ها بیرون آید بدین صورت خون بدن تصفیه می‌شود. این کار را کولی‌های دوره‌گرد انجام می‌دهند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی  
پرتال جامع علوم انسانی